

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Фінансового менеджменту та фондового ринку
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньо-професійною програмою **Фінанси, фінансовий менеджмент**
та страхування
(назва програми)

на тему: **«Брокерська діяльність на страховому ринку морських**
вантажоперевезень в Україні»
(назва теми)

Виконавець:

студентка факультету **ФБС**

Денкова Марія Петрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

старший викладач

(науковий ступінь, вчене звання)

Бондаренко Павло Валерійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОРСЬКИХ ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ В СТРАХОВІЙ БРОКЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ..6	6
1.1. Основи страхової брокерської діяльності	6
1.2. Особливості морського страхування вантажоперевезень	14
1.3. Умови страхування вантажоперевезень, що перевозяться морським транспортom в Україні	21
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАХУВАННЯ МОРСЬКИХ ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ В СК «АЛЬЯНС УКРАЇНА»	29
2.1. Тенденції розвитку страхування морських вантажоперевезень в Україні..	29
2.2. Оцінка страхування морських вантажоперевезень на прикладі СК «Альянс Україна».....	38
2.3. Прогнозування показників СК «Альянс Україна» методами економіко- математичного моделювання.....	46
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ МОРСЬКИХ ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ	55
3.1. Міжнародний досвід страхування морських вантажоперевезень в країнах ЕС	55
3.2. Проблеми розвитку страхування морських вантажоперевезень в Україні та шляхи їх вирішення	63
3.3 Перспективи розвитку ринку страхування морських вантажоперевезень в Україні в умовах Європейської інтеграції	73
ВИСНОВКИ	80
ДОДАТКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність дослідження. З розвитком міжнародної торгівлі, науково-технічного прогресу і економічних зв'язків між країнами збільшується роль морського транспорту як в економіці окремих держав, так і в світовому масштабі. Підвищується інтенсивність судноплавства, зростає кількість і тоннаж морського транспорту, ускладнюються технології та процеси управління, судна і порти оснащуються технічно складними і вартісними установками.

Однак перевезення морським транспортом супроводжуються високим ризиком, що підтверджується значним числом аварій, в результаті яких заподіюється шкода життю і здоров'ю людей, шкода суднам, вантажу та іншому майну, шкода навколишньому середовищу. В результаті таких подій фінансовий збиток, нанесений третім особам, може значно перевершувати збитки, понесені самим винуватцем.

Для компенсації заподіяної шкоди та відшкодування збитків використовується ефективний механізм страхування. Страхування завжди відіграло і продовжує відігравати роль основного економіко-правового механізму забезпечення безпеки судноплавного бізнесу.

У сучасних умовах розвитку міжнародних зв'язків страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом, відіграє провідну роль серед засобів захисту прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. За наявності дієвої системи регулювання цей вид діяльності здатен забезпечити стабільність та сталий розвиток торгівлі, її захист від різноманітних морських ризиків.

Однак технічний прогрес, інтенсифікація міжнародної торгівлі, зміна міжнародного і національного законодавства, нові завдання, які ставлять перед собою держави і морське співтовариство, вимагають від інституту страхування морських вантажоперевезень подальшої еволюції і відповідності потребам судноплавної галузі на всіх етапах її розвитку.

Необхідно відзначити, що науковим та практичним проблемам морського

страхування присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як О.О. Балобанова, Р.Й. Бачо, Н.І. Богомолової, П.В. Бондаренко, О.П. Бутіної, Г.Л. Губіної, О. Далера, Н.О. Долгошея, С.Л. Єфімова, О.С. Журавки, А.А. Каламкарова, А.І. Карлової, С.С. Карамзіної, О.М. Климюка, А.С. Корезіна, С.О. Кропельницької, Н.П. Кузнецової, Д.С. Нестерової, О.І. Панченко, С.А. Попель, Ю.М. Попової, Т.А. Ротової, Т.Н. Терновської, К.Є. Турбіної, Н.М. Тюріної, Б.Ц. Циренжапова, Д.А. Чуханіної, В.В. Шутенко, Т.В. Яворської та багатьох інших. Разом з тим, більшість досліджень присвячені загальним питанням морського страхування, безпеки, мореплавання і вантажоперевезень, що дозволяє відзначити недостатню розробленість проблем страхування вантажоперевезень морським транспортом.

Метою роботи є дослідження особливостей брокерської діяльності на страховому ринку морських вантажоперевезень в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) розглянути основи страхової брокерської діяльності;
- 2) з'ясувати особливості морського страхування вантажоперевезень;
- 3) визначити умови страхування вантажоперевезень, що перевозяться морським транспортом в Україні;
- 4) проаналізувати тенденції розвитку страхування морських вантажоперевезень в Україні;
- 5) провести аналіз страхування морських вантажоперевезень на прикладі СК «Альянс Україна»;
- 6) здійснити прогнозування показників СК «Альянс Україна» методами економіко-математичного моделювання;
- 7) розглянути міжнародний досвід організації страхування морських вантажоперевезень в країнах ЄС;
- 8) з'ясувати проблеми розвитку страхування морських вантажоперевезень в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення;
- 9) обґрунтувати перспективи розвитку ринку страхування морських

вантажоперевезень в Україні в умовах європейської інтеграції.

Об'єктом дослідження є процес здійснення брокерської діяльності на страховому ринку морських вантажоперевезень в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом в Україні, та обґрунтування пропозицій щодо перспектив його розвитку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та визначених завдань в роботі використана система загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Так, для дослідження теоретичних аспектів морських вантажоперевезень в страховій брокерській діяльності були застосовані методи ключових понять, порівняння, групування, індукції та дедукції. Економіко-аналітичний метод, методи вертикального та горизонтального аналізу, трендовий та кореляційно-регресійний аналіз були використані під час дослідження практичних аспектів страхування морських вантажоперевезень в страховій компанії «Альянс Україна». Для виявлення проблема та обґрунтування перспектив розвитку страхування морських вантажоперевезень в Україні системний підхід, наукову абстракцію та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є основні положення законів та інших нормативних актів України, статистичні і аналітичні матеріали Державної служби статистики України та Ліги страхових організацій України. Інформаційним забезпеченням роботи стали також монографічні дослідження, підручники та навчальні посібники, періодична економічна література, статистичні звіти СК «Альянс Україна» та Інтернет ресурси.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг кваліфікаційної роботи - 95 сторінок, у тому числі на 24 із них розміщено 20 таблиць 16 ілюстрацій та 8 формул, список використаних джерел із 46 найменувань.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

1. Невід'ємною ланкою страхового ринку є страхові брокери. Страховий брокер - це фізична або юридична особа, яка здійснює страхову діяльність від свого імені, але представляє при цьому страхову компанію. Сутність і значення страхової брокерської діяльності полягає, з одного боку, в створенні оптимальної системи страхування для своїх клієнтів, постійному контролю й управлінні ризиками, що виникають в ході виконання договорів, таким чином забезпечуючи пріоритет інтересів споживачів на страховому ринку, а з іншого боку, в залученні нових клієнтів для страхових компаній. Кількість страхових брокерів в Україні за останні роки постійно зменшується.

2. Морське страхування вантажоперевезень - це система економічних відносин, пов'язаних зі створенням та використанням коштів страхового фонду в грошовій формі з метою відшкодування збитків від морських небезпек і надання фінансової допомоги учасникам морських перевезень від різних непередбачених випадковостей. Майновий інтерес страхувальника закріплює договір морського страхування вантажу, що засвідчується страховим полісом. Міжнародна практика морського страхування вантажів передбачає вибір страхувальником одного з трьох договорів: з відповідальністю за всі ризики; з відповідальністю за окрему аварію та без відповідальності за ушкодження, крім випадків катастрофи.

3. Сторонами договору страхування морських вантажоперевезень є страхувальник та страховик. Вантаж, призначений для морського перевезення, виступає в якості об'єкта морського страхування. Вантажі страхуються відповідно до основних типів торговельних угод, визначених в документі «Інкотермс». Стосовно морських перевезень вантажів використовуються базисні умови поставок FAS, CF, CIF, DES та DEQ. У договорі морського страхування вантажів обов'язкового вказуються обов'язки страховика та страхувальника. Виплата страхового відшкодування за шкоду, заподіяну

застрахованому вантажу, відбувається відповідно до умов укладеного договору морського страхування, а також норм міжнародного морського права та традицій міжнародної торгівлі.

4. Сьогодні морський транспорт відіграє досить важливу роль в умовах ведення міжнародної торгівлі, оскільки саме на морське транспортування припадає близько 90% всіх світових вантажних перевезень. Аналіз вантажних морських перевезень України за 2010-2019 рр. показав, що його стан не відповідає потребам економіки України і не забезпечує використання в повній мірі її потенціалу. Страхування є основним елементом механізму усунення ризиків морських вантажоперевезень, оскільки воно забезпечує відшкодування заподіяних збитків унаслідок настання страхових випадків. В Україні страхування морських вантажоперевезень недостатньо розвинуте. Частка страхових компаній, що надають послуги страхування морських вантажоперевезень, в загальній кількості страховиків становить 25%.

5. СК «Альянс Україна» є провідної компанії на українському страховому ринку. Одним із видів страхових послуг, що надає СК «Альянс Україна», є страхування морських вантажних перевезень, яке здійснюється на трьох умовах: з відповідальністю за всі ризики, з обмеженою відповідальністю та з мінімальним покриттям. Проведений аналіз показав чітку тенденцію до зростання валових премій від страхування морських вантажоперевезень в СК «Альянс Україна». При цьому кількість договорів страхування морських вантажоперевезень щороку збільшується. Це свідчить про те, що послуги зі страхування морських вантажоперевезень користуються попитом і страхувальники відчують довіру до СК «Альянс Україна». Порівняно невеликий обсяг страхових виплат (відшкодування) зі страхування морських вантажоперевезень пов'язаний з малою кількістю страхових випадків при перевезенні вантажів морським транспортом.

6. В роботі було проведено прогнозування показників страхової діяльності СК «Альянс Україна» на засадах економіко-математичного моделювання, а саме за допомогою трендового та кореляційно-регресійного аналізу. Трендовий

аналіз показав збільшення розміру страхових премій та зменшення розміру виплат від страхування морських вантажоперевезень в 2020-2022 роках. З розробленої кореляційно-регресійної моделі видно, що найбільший вплив на розмір страхових премій та страхових виплат СК «Альянс Україна» здійснюють такі фактори, як обсяг товарного експорту та число страхових компаній на ринку. Також розроблена кореляційно-регресійна модель показала тенденції до збільшення обсягу страхових премій та страхових виплат СК «Альянс Україна» у 2020-2022 роках.

7. В галузі страхування морських вантажоперевезень в країнах ЄС до кінця ХХ століття було характерним існування одноосібних страховиків (такі страховики зустрічаються у всіх великих морських центрах, а найбільш типовою в цьому відношенні є Корпорація Ллойд). В даний час в морському страхуванні індивідуальні страховики зустрічають серйозну конкуренцію з боку акціонерних компаній, причому в цій галузі страхування акціонерна форма має певні переваги перед одноосібної. В країнах ЄС морське страхування було включено в процес інтеграції фінансових послуг у всіх чотирьох секторах фінансового ринку: комерційних банків, інвестиційних банків, страхових компаній і фірм з торгівлі цінними паперами. Одним з методів конкурентної боротьби з такою роду концентрацією фінансового капіталу стало утворення міжнародних і регіональних об'єднань спеціалізованих компаній з морського страхування. Метод взаємного страхування морських ризиків набув широкого поширення через клуби взаємного страхування - так звані P&I Clubs.

8. Аналіз стану страхування морських вантажоперевезень в Україні дав змогу виділити такі проблеми його організації, як існування великого переліку ризиків, які можуть включатися лише як додаткові; наявність у договорів страхування багатьох винятків зі страхових випадків, що обумовлюється сучасним фінансовим станом страховиків; пропозиція вітчизняними страховиками судовласникам набагато вужчого обсягу страхового покриття порівняно з розвинутими країнами; неможливість страховиками спрогнозувати

з достатнім коефіцієнтом довіри характер та час настання у майбутньому аварійних випадків за наявності лише динамічних показників розвитку аварійних випадків окремо взятого судна; втрата з поля зору страхових компаній такого важливого фактору, як аварійні випадки, що настають під впливом людського чинника; не виділення у звітності страховиків окремо страхування вантажів та багажу (вантажобагажу), що перевозяться морським транспортом, що не дає змогу проаналізувати стан та тенденції розвитку в цьому напрямі. Тому для розвитку страхування морських вантажоперевезень в Україні страховики повинні вирішувати наявні проблеми та переорієнтуватися на інтереси страхувальників.

9. Зміни, які відбуваються у житті суспільства, та стратегічний курс нашої держави на інтеграцію до європейського співтовариства стають визначальним фактором у питаннях розвитку страхування морських вантажоперевезень. Обраний Україною євроінтеграційний шлях спонукає державу до спроб упровадження нових страхових продуктів, в тому числі і в секторі страхування морських вантажоперевезень. Сьогодні необхідне реформування діючої системи страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом, застосування інноваційних методів управління всіма складовими страхових відносин. До заходів, направлених на підвищення обсягів страхування морських вантажоперевезень в Україні, слід віднести: збільшення ставок комісійних винагород страховим агентам (брокерам), які виконують страхування вантажів, що перевозяться морським транспортом; збільшення обсягу та якості проведення реклами страхування морських вантажоперевезень; вдосконалення роботи, пов'язаної зі зменшенням збитків, затримки виплат відшкодувань; збільшення ступеня надійності страхування морських вантажоперевезень та встановлення єдиних стандартів надання страхових послуг, використовуваних в міжнародній практиці; створення в Україні Союзу морських страховиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балобанов О.О. Страхування морських перевезень вантажу: окремі організаційно-правові аспекти / О. О. Балобанов, О. О. Андріященко // Lex portus. - 2018. - № 4. - С. 80-88.
2. Бачо Р.Й. Діяльність страхових брокерів як суб'єктів страхового підприємництва в реаліях України / Р. Й. Бачо // Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 1 (55). – С. 316-317.
3. Богомолова Н. І. Особливості та проблеми механізму реалізації морського страхування в Україні / Н. І. Богомолова, О. І. Панченко, Х. І. Штирхун // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 54. – С. 292-301.
4. Бондаренко П.В. Перспективи розвитку страхування морських перевезень в Україні / П.В Бондаренко, Н.М. Сташкевич // Причорноморські економічні студії. – 2019. – Вип. 42. – С.169-175.
5. Бутина О.П. Анализ функционирования брокеров на рынке страховых услуг / О.П. Бутина // Современные наукоемкие технологии. – 2017. – №3(51). – С.8-16.
6. Владимиров В.В. Основы страхования предпринимательских рисков / В.В. Владимиров. - Оренбург, ГОУ ОГУ, 2015. - 234 с.
7. Воронина А.Д. Брокерская деятельность на страховом рынке / А.Д. Воронина, О.А. Цамутали // Взгляд молодых ученых на проблемы устойчивого развития: сборник научных статей. – 2017. – Т.10. – С.69-77.
8. Губіна Г.Л. Договір страхування в Україні щодо перевезень вантажів на морському транспорті / Г. Л. Губіна // Університетські наукові записки. - 2015. - № 3. - С. 172-179.
9. Далер О. Основы морского страхования / О. Далер. - СПб.: Сентябрь, 2015 - 152 с.
10. Державна служба статистики України: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях: Навч. посіб. / Н.О. Долгошея. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 318 с.
12. Ефимов С. Л. Экономика и страхование : энциклопедический словарь / С. Л. Ефимов. – М.: Церих-ПЭЛ, 2015. – 528 с.
13. Ефимов С.Л. Морское страхование. Теория и практика. Учебник / С.Л. Ефимов. - М.: РосКонсульт, 2015. - 448 с.
14. Журавка О. С. Розвиток інституту страхових брокерів у контексті євроінтеграційних процесів / О. С. Журавка, Ю. В. Відменко, Ж. О. Кобець // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. – № 12. – С. 320-326.
15. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №18. - Ст. 78.
16. Инкотермс 2010. Правила ІСС з використання термінів для внутрішньої та міжнародної торгівлі. – К.: Асоціація «ЗЕД», 2011. – 266 с.
17. Интернет-журнал про страхування «Форіншурер»: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://forinsurer.com>
18. Каламкарлова А.А. Страхование грузоперевозок на морском транспорте в международной торговле / А.А. Каламкарлова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук – 2015. - № 11. – С.31-38.
19. Карлова А. И. Проблемы и перспективы развития страхового посредничества / А. И. Карлова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. - 2015. - Т. 27(66), № 1. - С. 38-44.
20. Кармазіна С.С. Розвиток страхового посередництва в Україні / С.С. Кармазіна // Финансовые услуги. - 2016. - № 3–4. - С. 7–12.
21. Климюк О. М. Роль та діяльність страхового брокера в розвитку страхового ринку України / О. М. Климюк, О. О. Дадак // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. - 2015. - Т. 12, № 2(5). - С. 56-59.
22. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47-52. – Ст.349.

23. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: схвалена постановою КМУ від 16.08.1999 р. № 1496. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-п>
24. Корезин А.С. Проблема формування критеріїв качества страхового продукту (услуги) в контексте особливостей ринку морського страхування / А.С. Корезин // Вестник государственного университета морского и речного флота им. адмирала С.О. Макарова. - 2015. – Вып. 3. – С.96-111.
25. Кропельницька С.О. Страхові послуги: навч. посіб. / С.О.Кропельницька, І.І.Плець. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний ун-т ім.В.Стефаніка, 2015. – 390 с.
26. Кузнецова Н. П. Европейское страховое законодательство: оценка платежеспособности страховых компаний по рисковым видам страхования / Н.П.Кузнецова, Г.В.Чернова. - СПб.: Ин-т страхования, 2000. - 54 с.
27. Ліга страхових організацій України: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uainsur.com>
28. Міжнародна морська організація: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imo.org>
29. Міжнародний кодекс з управління безпечною експлуатацією суден та попередженням забруднення (МКУБ) від 04.11.1993 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_304
30. Міністерство інфраструктури України: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mtu.gov.ua>
31. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/>
32. Нестерова Д.С. Розвиток страхового посередництва в розвинутих європейських країнах / Д.С. Нестерова, Н.В. Кудрявська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2016. - № 3(180). - С. 42–47.
33. Панченко О. І. Класифікація ризиків як складова забезпечення страхового

- захисту на морському транспорті / О. І. Панченко, Х. І. Штирхун // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. - 2015. - № 1. - С. 239-245.
34. Попель С. А. Міжнародні морські вантажні перевезення: сучасний стан та перспективи участі в них України / С. А. Попель, О. В. Неліпович, К. Д. Мотюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер: Економіка. - 2015. - Вип. 4. - С. 200-204.
35. Попова Ю. М. Вплив європейської інтеграції на розвиток ринку страхових послуг в Україні / Ю. М. Попова, А. С. Пістряк // Економіка і регіон. - 2016. - № 2. - С. 95-100.
36. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» від 18.12.1996 р. № 1523. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-п>
37. Ротова Т.А. Страхування: навчальний посібник / Т.А. Ротова. - К.: КНТЕУ, 2015. - 400 с.
38. Страхова компанія «Альянс Україна»: офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://allianz.ua>
39. Страхові брокери України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/brokers>
40. Терновская Т.Н. Проблемы взаимодействия брокера со страховой компанией / Т.Н. Терновская // Современные страховые технологии. - 2015. - № 6. - С. 49-57.
41. Турбина К.Е. Теория и практика страхования: Учебное пособие / К.Е. Турбина. - М.: Анкил, 2015. - 704 с.
42. Тюріна Н. М. Логістика: Навч. посіб. / Н. М. Тюріна, І. В. Гой, І. В. Бабій. - К.: «Центр учбової літератури», 2015. - 392 с.
43. Цыренжапова Б.Ц. Деятельность страховых брокеров в России, особенности развития и перспективы / Б.Ц. Цыренжапова // Кластерные инициативы в формировании прогрессивной структуры национальной экономики: сборник

- научных трудов 4-й Международной научно-практической конференции. – Курск, 2018. – С.305-311.
44. Чуханина Д.А. Морское страхование в североевропейском регионе. Дисс-я на соискание ученой степени кандидата экономических наук / Д.А. Чуханина. - СПб., 2015. - 224 с.
45. Шутенко В. В. Морское страхование: Учебник / В.В. Шутенко. – М.: Моркнига, 2015. – 456 с.
46. Яворська Т. В. Страхові послуги: Навчальний посібник / Т. В. Яворська. - К.: Знання, 2015. - 360 с.